

**BAZOPATI TAʼLIMI OLI, FAN VA INNOVATSIYA
JUMHURIYI OZBEKISTON**

DONISHGOHI DAVLATIYI PEDAGOGIYI CHIRCHIK

XIKMATOV XIKMAT SULTONOVICH

**TAVSIYAHO DOIR BA TARZHOI
TAʼLIM VA TAHLILI DARSHOI
ZABON VA ADABIYAT**

Монография

Тошканд–2023
“FIRDAVS-SHOH”

УЎК 46.1
КБК 62 (Тад.6)
Ҳ73

Бо қарори № 18 шўрои илмиву техникии Донишгоҳи давлатии педагогии Чирчиқ аз 24-уми январи соли 2023 ба нашр тавсия шудааст.

Муҳаррири масъул:

Хусрав Ҳамидов,

*ходими калони илмии Маркази тамаддуни исломи Ўзбекистон,
доктори фалсафа дар фанҳои филология (PhD).*

Тақриздихандаҳо:

Рамазон Абдуллоев,

*дотсенти кафедраи “Филологияи тоҷик ва забонҳои шарқ” –и
Донишгоҳи давлатии Термиз;*

Жамшед Жумақулов,

*устоди кафедраи “Филологияи тоҷик ва забонҳои шарқ” –и
Донишгоҳи давлатии Термиз.*

Ҳикматов, Ҳикмат.

Тавсияҳо доир ба тарзҳои таълим ва таҳлили дарсҳои забон ва адабиёт.
[Матн]: илмӣ-методӣ / Ҳ.С.Ҳикматов. – Тошканд: Нашриёти «Firdavs-shoh»,
2023. –116 саҳ.

Монографияи мазкур доир ба мукамал ва сифатнок омӯзондани мазмун ва мундариҷаи дарсҳои забон ва адабиёти тоҷик дар мактабҳои миёна ва муассисоти олий таҳия гардонда шудааст. Дар он методи анъанавии дарсгузарӣ боусулҳои ноанъанавии он дар омехтагӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Инчунин, ба хусусияти афзалиятнокӣ ва нуқсонҳои онҳо эътибор дода шудааст.

Ҳамчунин баъзе тавсияҳо доир ба тарзи гузарондани дарсҳо вобаста ба синфҳо нишон дода шудаанд.

Монография ба оммаи васеи китобхонон, дӯстдорони каломии бадеъ, омӯзгорон ва муҳаққиқони соҳаи таълим, инчунин ба донишҷӯёни факултаҳои филологияи тоҷики муассисоти олимпешбинӣ шудааст.

ISBN 978-9943-9360-3-4

©Ҳ.Ҳикматов, 2023

©Нашриёти “Firdavs-Shoh”, 2023

ПЕШГУФТОР

*Бе мураббӣ зери гардун мӯътабар натвон шудан,
Моҳи навро рафта-рафта чарх оламгир кард.*

Сайидои Насафӣ.

Пӯшида нест, ки баъди ба Истиклолият ноил шудани Ҷумҳурии Ёзбекистон дар ҳамаи соҳаҳои тараққиёти он дигаргуниҳои кулӣ ба вучуд омаданд. Махсусан, дар соҳаҳои илму маориф, санъату фарҳанг, маънавияту маърифат як қатор фармону қарорҳо дар доираи давлатӣ баррасӣ гардида, пасу пеш амалӣ мегарданд. Боиси ифтихор аст, ки ҳар кадоми инсаёю кӯшишот самараи нек дода истодаанд.

Ба хусус, дар кишварамон қорӣ гардидани Қонуни Ҷумҳурии Ёзбекистон “Дар бораи таълим” боиси бо роҳи наву тоза пеш бурдани кори ин соҳа гардид. Барои инкишофи минбаъдаи шаклҳои миллии таълиму тарбия имкониятҳои васеъ фароҳам овард. Дар айни замон таъсис ёфтани ва ба таври алоҳида амал кардани Вазорати таълими томактабӣ, Вазорати таълими халқи Ҷумҳурӣ, Вазорати муассисоти олий ва миёнаи махсус барои боз ҳам рушду такомул ёфтани соҳаи таълим заминагузори мустаҳкам гардида монданд. Барои иҷрои “Барномаи милли тайёр кардани кадрҳо” тамоми имконият ва воситаҳо истифодаву сафарбар шуданд. Минҷумла, дар ҳамин замина ходимони соҳаи таълими халқ низ ин масъулиятро дуруст эҳсос намуда, барои таълиму тарбияи насли наврас, ҷустуҷӯ ва дарёфти қобилияти эҷодӣ ва ба камол расондани

шахси ҳамачониба инкишофёфтаи ҷамъият ташаббус нишон медиҳанд.

Дар моддаи 7-уми Стандарти давлатии таълими Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон “Дар бораи таълим” чунин оварда шудааст: “Стандарти давлатии таълим талаботро нисбати мазмуну мундариҷа ва сифати маълумоти умумии миёна, миёнаи махсус, касбу ҳунар ва маълумоти олий муайян месозад. Иҷрои Стандарти давлатии таълим барои ҳамаи муассисаҳои таълимии Ҷумҳурияти Ўзбекистон ҳатмист”.¹

Аз ин рӯ имрӯзҳо тараққиёти соҳаи таълимро дар сари ҳар як қадам муоина кардан мумкин аст. Чӣ дар бунёди пайдарпайи кӯдакистонҳо, чӣ дар сохта шудани биноҳои нави замонавии мактабҳо ва чи дар барпо кардани сохтмонҳои бошукӯҳи коллежу литсейҳо, инчунин дар таъсис додани донишгоҳҳою донишкадаҳои бешумор ҳам дидан мумкин аст. Натиҷаи ҳамин тараққиёт ва пешрафт аст, ки имрӯзҳо кулли муассисоти таълимӣ бо лавозимоти ҷиҳозҳои техникӣ қариб пурра таъмин мегарданд.

Айнан, дар ана ҳамин гуна даврони рушду камолот зарур мешавад, ки ҳар як шахси ҷомеа, ба вижа ҳар як фарди соҳаи мазкур аз ин иқдомот рӯҳбаланд гардида, бо қувваю нерӯи дучанд заҳмат кашад ва ҳиссагузорӣ намояд. Ба қавле парчами маънавияту маърифатро алайҳи залолату ҷоҳилият боло бардорад. Худ аз худ аён мегардад, ки дар ин самт аз ҳама пеш хизмати муаллим дар мадди назар дошта мешавад. Яъне вай бояд роҳ ва усулҳои ҷорӣ намудани ин сифатхоро чуқур ва ҳаматарафа омӯхта бошад.

---

¹Моддаи 7-уми Қонуни Ҷумҳурии Ўзбекистон “Доир ба таълим”, Тошканд, 29 августи соли 1997

Инак, дар ин маҷмӯа кӯшиш кардаем, ки ба роҳу усулҳои омӯзиши тавсияҳои методӣ дода, ба ин васила дар самаранок истифода кардани вақти ҷараёнҳои дарсӣ ҳиссагузори намоем. Ҳамчунин дар қатори моделҳои омӯзиши амалӣ, аз қабилӣ, анъанавӣ ва ноанъанавӣ, инчунин дар хусуси афзалият ва нуқсонҳои методҳои гуногуни дарсгузарӣ, ба монанди методи муҳокима, лоиҳа, баҳсу мунозира, бозиҳои сахнаӣ, пинборд, тренинг, конференсия, ҷарҳфалак, референдум ва ғайра сухан ронда, баъзе роҳу усулҳои нави ташкили дарсхоро тавсия намудем. Масалан, усули тозаии дарсгузарӣ, ки самарани таҷрибаҳои ҷандинсолаи каминаанд, бо номи “Ҳамса” пешниҳод кардаем, ки шояд дар ҷараёнҳои дарсҳои забон ва адабиёт омӯзгорони ҷавон қорбаст намоянд. Айнан, ҳамин усули ташкили дарс, ба фикри мо дар мавриди гузаштани дарсҳои забон ва адабиёт дар мактабҳои миёна ҳам барои омӯзгор ва ҳам барои талаба шавқовар менамояд. Дар баробари шавқовар будан, инчунин бевосита ба тафаккур кардани онҳо маҷбур месозад.

Мо тавассути ин тавсияҳо аз усул ва методҳои кӯхнаи пешин оҳиста-оҳиста дур шуда, дар амал татбиқ намудани тарзу моделҳои навинро ҷонибдорӣ менамоем. Дар ин самт фикр мекунем, ки ҳамин роҳу равиш ба самаранок истифода кардани вақт ва пухта омӯхтани маводи мавриди зарурӣ мусоидат мекунад. Гузашта аз ин, гумон мекунем, ки шаклу усулҳои ҳанӯз номаълуми дарсгузарие, ки пешниҳод намудаем, баъди қорбаст намудан ба омӯзгорон писанд меояд.